

ÎN CĂUTAREA LUI HARAP ALB. O INCURSIUNE ÎN UNIVERSUL CREAȚIEI GRAFICIANULUI LUDWIG DOMBROWSKY

*Raluca PETRILĂ-FECIORU**

Muzeul Unirii din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași a organizat în perioada 22 august-10 septembrie 2018, expoziția retrospectivă „*În căutarea lui Harap Alb*”, ce a surprins un fragment din creația graficianului Ludwig Dombrowsky (1920- 2007). Ludwig Dombrowsky a slujit, cu mijloacele sale artistice, muzeele din Palatul Culturii Iași, contribuind, în anii '70 ai secolului trecut, la realizarea de facsimile sau grafică de expoziție. Afișele, cataloagele, publicațiile instituției din vremea respectivă au beneficiat de concepția grafică a acestui înzestrat grafician. Fascinat de tema basmului „Harap Alb”, artistul a realizat numeroase variante, de la desenele destinate ilustrației de carte, până la stilizările specifice artei decorative, pe suport de carton de mari dimensiuni, pentru scenografie de teatru sau destinate unei expoziții monumentale. O altă temă care l-a preocupat pe artist, cel puțin în aceeași măsură, a fost epopeea „Cântecul Nibelungilor”. Realizează, de asemenea, portrete de țărani români și peisaje ale orașului Iași, precum și portrete de familie, ilustrații grafice pentru cărți și nu în ultimul rând facsimile pentru Complexul Muzeal „Moldova”.

Născut pe 8 iulie 1920, la Iași, Ludwig Dombrowsky a urmat Facultatea de Agronomie din Iași (1944-1950), ocupând ulterior funcția de asistent științific. Începând cu 1958, a fost desenator în cadrul Complexului Muzeistic „Moldova” Iași, desfășurându-și activitatea la Muzeul Etnografic al Moldovei, până în 1962, iar ulterior, între 1966 și 1983, la Muzeul de Istorie a Moldovei. Spun cu mândrie că artistul Ludwig Dombrowsky a fost în același timp și bunicul meu, mereu răbdător și blând. Expoziția prezentată la Muzeul Unirii face parte dintr-un demers mai amplu al familiei, de a readuce în atenția societății contemporane opera artistului. În cele ce urmează voi descrie culisele expoziției „*În căutarea lui Harap Alb*” și călătoria începută în căutarea și înțelegerea graficianului.

Îmi amintesc ziua în care am aflat că expoziția mult dorită de noi va putea avea loc. Era o zi aglomerată din mijlocul săptămânii iar eu speram că poate anul următor va aduce și evenimentul așteptat. Au urmat zile pline de emoție și entuziasm, când cea mai mare provocare a fost selecția lucrărilor. Ne doream să surprindem diferitele ipostaze ale lui Harap Alb în viziunea graficianului Ludwig Dombrowsky și să ne amintim una dintre poveștile copilăriei, însă multitudinea lucrărilor, diversitatea tehnicilor și a scenelor ilustrate ne-au supus la o grea încercare. Mă transpun cu ușurință în timp, în momentul în care, aflați în

* Arhitect, nepoata graficianului Ludwig Dombrowsky, Iași.

spațiul de expunere, priveam către covorul de lucrări întinse pe pardoseală și panourile albe, goale, care așteptau parcă să-și întâmpine noii oaspeți. Creionarea compoziției din punct de vedere scenic și cromatic a reprezentat un exercițiu de imaginație și un *puzzle*, care prindea formă cu fiecare lucrare așezată. Odată stabilite principiile de aranjare, am prins avânt, iar culorile, liniile și formele s-au împletit, formând armonii dar și contraste.

Având în gând motivele literare ale basmului și tiparul narativ, asociez panotarea expoziției cu un traseu inițiativ condensat, în care am avut parte de un ajutor de seamă. Dacă proba noastră a fost conturarea unui fir estetic și compozițional al expoziției, atunci personajul ajutor a fost tânărul artist Silviu Parascan, a cărui prezență întâmplătoare în aceea zi o consider un plan al destinului. Pesemne că personajele basmului l-au fermecat și l-au convins să rămână alături de noi până la sfârșit și să construim expoziția împreună. Magia s-a produs iar povestea lui Harap Alb a fost pusă pe simeze. Privind către multitudinea lucrărilor din care s-a făcut selecția, am înțeles că expoziția surprinde doar o fărâmă din întreaga colecția de basm a graficianului Ludwig Dombrowsky.

Compoziția a fost alcătuită prin simetrie față de o axă centrală și cu alternanța între culoare și non-culoare. Punctul central a fost reprezentat de o serie de șase lucrări monocrome, realizate în tempera, care ilustrau o parte din principalele secvențe epice: primirea scrisorii de la Verde Împărat, plecarea lui Harap Alb, înșelătoria Spânului, cucerirea Fetei de Împărat, salvarea lui Harap Alb de către fata Împăratului Roșu. De o parte și de alta a acestui panou se desfășurau următoarele trei colecții: lucrări de grafică alb-negru și color, compoziții sub forma unor siluete în mișcare și desfășurări grafice asemenea unor covoare decorative. Asocierea compozițiilor realizate la scări diferite, în tehnici variate, a avut ca scop ilustrarea versatilității artistului și ale nenumăratelor ipostaze ale lui Harap Alb. Prin selectarea unor lucrări figurative, realizate într-o vastă gamă cromatică, am urmărit evidențierea și prezentarea culorii în artă ca instrument de conturare a personalității personajelor. Colecțiile de lucrări ce descriu Basmul lui Harap Alb ilustrează tocmai dimensiunea morală a culorilor, revelatoare de trăsături și temeri umane.

Pe parcursul vieții artistului, criticul de artă Claudiu Paradais a surprins potențialul expresiv al asocierilor cromatice din cadrul ilustrațiilor grafice: „La curtea lui Roșu Împărat imaginile sunt demitizate. În euritmia raporturilor dintre figurativ și petele de culoare simbol, Ludovic Dombrowschi se apropie de acea densitate și supremă expresivitate a stilului operei literare. De asemenea, la curtea lui Roșu Împărat toate încercările sunt trecute prin forță și vitalitatea acțiunilor prietenilor lui Harap Alb. Alternanța registrelor de brunuri și culori calde, de lumina și penumbră tensionată, precum și concizia ritmului grafic sugerează neputința împăratului de a se împotrivi. După o înfruntare între Harap Alb purtător de spadă strălucitoare și Spânul cu securea neagră, simbol al violenței perfide, ascunse, bidiviul împreună cu zmeii cei buni alungă armată tuturor spânilor din împărăție”.

Expoziția ar fi fost incompletă fără a-l prezenta și pe omul Ludwig Dombrowsky, astfel încât a fost amenajată o vitrină. Asemenea unei capsule a timpului, în ea au fost așezate fotografiile vechi, jurnalul și un album deschis la mijloc, în care timpul s-a oprit în jurul anilor 70', iar un artist aflat în mijlocul mulțimii primea flori de la un grup de copii îmbrăcați în costume de pioneri. Din punct de vedere temporal, momentul expoziției este departe de cel în care am început călătoria, pe care îmi place o denumesc „În căutarea artistului Ludwig Dombrowsky”. Artistul a părăsit această lume în anul 2007, iar de atunci am organizat o serie

de expoziții, am fost onorați de criticile unor oameni de seamă ai societății contemporane și am oferit un viitor nou câtorva lucrări, pe care le-am donat cu mândrie.

Raportându-mă însă la perioada lungă de timp care a trecut de la dispariția sa, mi se pare însă prea puțin. L-am cunoscut pe artist în absența sa, prin prisma atelierului sau și a lucrărilor. Știam că bunicul meu pictează, că undeva într-un loc magic, a construit o lume de poveste, cu prinți și prințese. În fiecare dimineață petrecută la bunici, ascultăm povești, printre care și cea a lui Harap Alb sau a Cântecului Nibelungilor. Chiar înainte ca masa buniciei să fie gata, Harap Alb urca în ziua nunții sale în turn și privind către mulțimea ce petrecea, își aducea aminte cele petrecute. Povestea reînceptea, însă de această dată altfel, în viziunea și imaginația povestitorului. Feeria copilăriei se desfășura astfel și în micul apartament de la etajul 7.

Serile de Ajun sunt secvențe care cred că merită povestite. După ce îl rugam să îmi deseneze un castel, un cal sau o prințesă, îl întrebam când îmi va arata ce mi-a promis. Răspunsul era mereu același, spunând-mi că sunt încă prea mică pentru a-i înțelege lumea. Ulterior viața a continuat în așa fel încât i-am cunoscut opera doar prin prisma albumului cu fotografii, pe care mi-l arăta cu bucurie, dar îl răsfoia doar el. Cele din urmă seri de Ajun aduceau aceeași întrebare. Împărțind o ciocolată, îmi spunea: „*Veți avea grijă de toate personajele mele, nu?*”. Mâinile sale erau blânde și totuși aspre. Poate aici se observă cel mai bine dualitatea interioară și desprinderea artistului de omul Ludwig Dombrovsky. Bunicul perfect, omul calm și răbdător în cadrul familiei, era în același timp artistul tenace, autodidact, cel care mânduia cu grijă și efort stivele de cartoane și mai ales, cel care avea o putere de muncă și perseverență incontestabilă. Uneori își făcea curaj și visa mai departe, întrebându-mă dacă voi construi un muzeu pentru a găzdui toate lucrările sale. Era atunci o responsabilitate prea mare pe niște umeri prea mici... Însă cum puteam alunga speranța unui copil, când fiecare întrebare se termina cu „*nu-i așa?*”. Cunoscând ulterior numărul incredibil de vast al lucrărilor, am înțeles întrebarea și faptul că acestea ar umple cu ușurință un muzeu. Dar cât de probabil sau improbabil e acest gând?

Descoperirea atelierului a urmat mai târziu. Cred că prea târziu. Am privit atunci ușa veche de la etajul 2 cu nerăbdarea de a ști că dincolo de ea este o lume despre care am auzit atât de multe, dar pe care o cunosc atât de puțin. Cheia am împrumutat-o fără să știe nimeni. Lumea ce dincolo de ușa veche era acoperită de praf, era viața unui artist, plină de culori, cărbune, cartone, articole de ziar, recenzii de artă și manuscrise despre nenumăratele vise. Am deschis cu greu ușa, din cauza cartoanelor care se găseau în spatele ei și am intrat pentru prima dată în atelierul graficianului Ludwig Dombrowsky. Feeria descoperirii unei lumii atât de mult imaginată a fost umbrită pe loc de mirosul de acrilice, praful, dar mai ales de stivele de cartoane care pe alocuri mă depășeau.

Spațiul era simplu amenajat, în coridoare înguste, cât să treacă cu atenție un om printre stivele de cartoane de mari dimensiuni. Liniște... Acea liniște când privești ceva și înțelegi că imaginația fost depășită de realitatea care îți stă în față. Priveam miile de cartoane și eram într-un loc în care timpul se oprise de mult, de ultima oară când el a intrat în atelier și poate a încercat să deseneze. În ultimul an poate a venit de câteva ori și îmi imaginez bucuria de a ajunge aici, pe un drum pe care și-l amintea în fiecare zi din ce în ce mai puțin. Am știut că timpul a început să curgă din nou, atunci când am început să deschid mapele de cartoane, să mișc creioanele și să am deschis cu atenție geamul.

În acea dezordine aparentă, am descoperit o ordine desăvârșită, un artist meticolos, chiar un muzeograf ce și-a numerotat cu rigoare lucrările, organizate în mape ce erau intitulate atât pe copertă cât și pe cânt, pe partea vizibilă a stivei. Scriitura nu era făcută în grabă, ca și cum numerotarea ar reprezenta doar un aspect strict organizatoric, ci cu atenție, cu statornicie, iar formă literelor era consecventă, particulară, mereu aceeași. Poate că și această răbdare și minuțiozitate față de unele detalii pe care doar artistul în intimitatea atelierului său le vede, reprezintă respectul creatorului față de creație, devotamentul față de lucrările realizate, și, nu în ultimul rând, respectul față de sine și de condiția sa, ca și cum spiritul său nu poate realiza lucruri superficiale, indiferent de minima lor importanță. Această ordine mă ajută astăzi să recompun cronologia poveștilor ilustrate și să înțeleg firul creației.

În atelier am înțeles că bunicul meu desena mai mult decât castelele și caii pe care îi schița în câteva minute pe măsura din cameră mea și pe care eu îi coloram, întrebându-mă dacă am ales culorile potrivite și dacă lui îi vor plăcea. Datorită documentelor vremii păstrate cu grijă, ce ilustrau expoziții extinse, recenzii critice apreciative ale vremii, invitații la evenimente și poze din care bunicii îmi zâmbeau, l-am cunoscut așa cum nu am avut ocazia până atunci. Mă întreb dacă a păstrat aceste dovezi cu gândul ca eu să îl înțeleg, când el nu va mai putea să îmi explice. Îmi place să gândesc astfel... Documentele păstrate reprezintă, de asemenea, o dovadă a recunoașterii artistului în cadrul epocii în care a trăit, iar în accepțiune personală, înțelegerea acestuia și a artei sale reprezintă o continuă provocare.

Un articol păstrat cu grijă într-un caiet este semnat de criticul de artă Stelian Juncu, cu ocazia expoziției „Ilustrații la Harap Alb”, organizată la Sala Victoria în anul 1973. Acesta afirma că în dimensiunea culturală a creației sale nu se identifică doar artistul ci întreaga societate:

Dominantă și sugestivă pentru spiritul național și valorificarea tradiției, este nu numai decorativismul ce izvorăște din scoarțele moldovenești cât și sentimentul trăinicieii istoricești, profunzimii din gândirea populară. Ludvig Dombrowski confirmă prin grafica picturală ideea nemărginitului axeologic în operă lui Ion Creangă... iar succesiunea privilor tinde să fie o reprezentare cinematografică de factură epopeică, redată prin simboluri picturale de o mare forță evocatoare a mesajului, unde lumina ca unitate a culorilor este materie și geneza, mobil al fantasticului”.

Dacă lucrările graficianului nu puteau trece neobservate, pe lângă omul Ludwig Dombrowsky puteai trece cu ușurință, fără a-l observa. Grăbit spre atelier sau spre casă, cu gândul la Nibelungi sau la Harap Alb, saluta timid dar cu seninătate. Îmi amintesc un alt pasaj elocvent dintr-o scrisoare a filologului Ion Apetroaiei către domnul Mânzatu : „Plasticianul L. Dombrowschi este pregătit să deschidă expoziția. Am văzut că acum are o stare bună și așteaptă pregătit să iasă cu expoziția. Asta înseamnă mare lucru pentru că din 78 mă muncesc cu el să iasă din bârlog. Acum în sfârșit va ieși”.

Graficianul a fost un artist autodidact, un călător și mai ales, înainte de toate, un visător. Arta l-a însoțit încă din copilărie, însă până a se dedica în totalitate acesteia, a avut parte de variate experiențe. A urmat școala primară germano-franceză „Notre Dame de Sion” din orașul Iași, apoi Liceul Internat „Costache Negruzzi” din același oraș. Din motive financiare, părăsește liceul și se înscrie la Școala de Aviație, în Sighișoara. Studiul teoretic nu este, însă, urmat și de cel practic. Pesemne că destinul sau era un alt fel de „zbor”... În acest timp realizează portrete, schițe, cu temă „viața satului”. Urmează apoi Școala de Marină la Constanța, iar liceul îl finalizează la seral. Obține brevetul de maestru militar, iar războiul îl

surprinde pe vas, pe Marea Neagră. Pleacă de pe front fără permisie și susține examenul de bacalaureat la liceul Sfântul Sava București. În aceeași perioadă, trece cu succes examenul de admitere la Facultatea de Agronomie din Iași, iar apoi se întoarce pe front. Va termina facultatea după încheierea războiului. Se hotărăște în final să lucreze la Facultatea de Agronomie din Iași, unde devine asistent științific. Este însă mai puternic interesat de producerea materialului didactic din sfera zootehniei sau a portretelor profesorilor și oamenilor de știință (ex Darwin, Haeckel).

Astăzi încă mi se pare inedit faptul că toate aceste lucrări s-au născut din creionul și pensula unui artist autodidact. Cred că definiția talentului este tocmai acest instinct, această chemare. Având creionul în mână, simți când trebuie să apeși sau să ștergi, când lipsește o tușă sau când e momentul să lași creionul înapoi pe masă și doar să privești.

Perioada ce a urmat începând cu anul 2007 a reprezentat un nou început în care crezul nostru, al familiei, a prins contur sub formă acțiunilor pe care le-am organizat în memoria artistului: Expoziția personală de la Casa de Cultură a Studenților, din februarie 2011, Expoziția „File de Poveste” (Galeriile de Artă ale Municipiului Iași, noiembrie 2014), participarea la expoziția colectivă „Salonul de Iarnă” (Galeriile de Artă ale Municipiului Iași, noiembrie 2017) și, cel mai recent eveniment, expoziția evocată în acest material. Am fost onorați să citim critica regretatului istoric de artă Gheorghe Macarie în revista „Cronica Veche”, să regăsim o pagină dedicată artistului în „Anuarul Uniunii Artiștilor Plastici” din anul 2017 și să oferim câteva lucrări unor personalități de seamă ale culturii și vieții ieșene.

Sfârșitul anului a adus o nouă realizare. Prin bunăvoința și devotamentul unor oameni deosebiți, două dintre lucrările graficianului au fost incluse în colecția nou înființatului Muzeu Municipal din Iași. Trecând pentru întâia oară dincolo de pragul unei expoziții temporare, cele două portrete cu țărani nu ne mai aparțin, ci sunt de acum ale orașului, ale comunității.

Îmi revin în amintire gândurile istoricului de artă Gheorghe Macarie:

Ele nu sunt ilustrații ci interpretări, comentarii personale – adevărate viziuni – asupra operelor abordate. Ludwig Dombrowsky este un grafician în sensul major al artei, al cărui duct liniar, investit cu atributele proprii personalității, selectează și transfigurează aspecte particulare ale operelor amintite, investindu-le cu o vădită putere de pătrundere mesajul. Făt Frumos însuși, erou și ideal al basmelor românești, tratat în ilustrațiile anterioare ale numeroaselor ediții ale poveștilor marelui prozator, la modul cuminte, academic, dominat de unduirile vag-lirice ale liniei curbe, apare la Dombrowski într-o totală altă viziune. Chipul personajului de o vârstă și o criză întocmai că și Ileana Cosânzeana (G. Călinescu, Estetica basmului, 1965, p. 214), prin isprăvile sale vitejești și inițiatice totodată configurează un caracter și o performanță etică. El solicită artistului din plin fantezia și abilitățile compoziționale și cromatică. Ductul linear al tușului configurează eroi, isprăvi de vitejie, trezește admirație dar și fiori. Scenele create solicită artistului probleme de compoziție, original organizate de autor, de constituire a unor caractere tăiate în materie dură sau de cromatică; toate vor fi concepute sub semnul unei monumentalități simbolice.

Privim spre viitor, ne propunem ca readucerea artistului în atenția societății actuale să nu fie doar o acțiune romantică, contemplativă, ci să se concretizeze și în acțiuni adecvate societății moderne, conduse de tehnologie. Amintim în sprijinul acestei idei, sfaturile istoricului Gheorghe Macarie: „Acțiuni, personaje, planuri și evenimente alternează rapid desfășurând analogic secvențe ale unui serial cinematografic. Desenele artistului ar sugera regizoral proiectul unui film sau scenografia unei piese de teatru”. Acesta este povestea noastră. Este un

dialog între generații în care am luat trecutul și l-am transformat în prezentul și viitorul nostru. Cred însă că această moștenire de familie prezintă substraturi și înțelesuri ale artei care transcend dincolo de contextul individual. Artă se sustrage trecerii timpului și uitării doar prin promovarea sa de la o generație la alta. E un joc al verigilor, adesea legate genetic, un lanț în care, dacă lipsește un element, continuitatea se pierde. Opera sa conține mii de lucrări nu pentru că a urmărit admirația societății, ci pentru că nu a știut să trăiască altfel.

În încheiere, nu aș putea să sintetizez mai bine crezul artistului decât el însuși: „Am realizat în galop o suită fantastică de lucrări pline de greșeli dar cu un număr infinit de semnificații umane. Am fost în acest timp, urmărit de două temeri: perfecțiunea care îmi stătea în față și timpul care mă gonea din urmă. Am dorit însă să trăiesc liber”.

*Searching for Harap Alb. An incursion in the creative universe
of graphic artist Ludwig Dombrowsky
(Abstract)*

The Museum of the Union, of “Moldova” National Museum Complex in Iași, hosted retrospective exhibition “Searching for Harap Alb” of graphic artist Ludwig Dombrowsky (1920-2007), between August 22 and September 10, 2018. Born in July 8, 1920, Ludwig Dombrowsky attended the Faculty of Agronomy in Iași (1944-1950), after which he held the position of research assistant. Since 1958, he has been a designer at the “Moldova” National Museum Complex in Iași, carrying out his activity within the Ethnographic Museum of Moldavia until 1962, and later, between 1966 and 1983, within the History Museum of Moldavia. Within his artistic creation, the favorite themes have been taken from the world of fairy tales: Harap Alb (the white Moor) and The Song of the Nibelungs. These subjects have been rendered in many forms, from book illustration to monumental graphics.

Keywords: *graphic artist, museum designer, book illustration, Faerie, retrospective exhibition.*

 Primăria
Municipiului
Iași

 Complexul
Muzeal
National
Moldova
Iași

 IAI
IAȘI

Muzeul Unirii Iași
prezintă expoziția

In căutarea lui Harap Alb
o retrospectivă a creației graficianului
Ludwig Dombrowsky

Vernisajul
va avea loc Miercuri,
22 august 2018, ora 17.30
la Muzeul Unirii,
din str. Lăpușneanu nr. 14

Prezintă
artistul plastic Silviu Parascan
curatorii expoziției Sorin Iftimi
Raluca Petrilă Fecioru

Expoziția va fi
deschisă publicului în perioada
22 august - 10 septembrie 2018

